

Božidar Jurjević

O ATAVIZMU I AKTIVIZMU U MOM UMJETNIČKOM RADU

Poziv da napišem ovaj tekst došao je u trenutku kad sam već duže vrijeme u namjernom odmaku od aktivnog bavljenja umjetnošću iz čitavog niza razloga. Umor, nepostojanje energije u sferi umjetničke prakse i refleksije, generiranje vrijednosti jedino kroz intimističke odnose, a ne kroz pravi, poštenu profesionalizam.

Istina, produbljivanje krize u zemlji rezultiralo je postupnim onemogućavanjem umjetničkog stvaralaštva i prezentacije, odnosno pada energije umjetničkih komunikacija. Možda je i sama tema izabrala mene kao osobu kojoj najnoviji aktualističko-aktivistički pristup zasjenjuje višu dimenziju i živo kretanje umjetnosti. Taj mi je pristup postao isprazan. Mislim da je poprimio dimenzije više građanskog aktivizma nego artistički artikuliranih akcija. Unatoč brojnim pobunama i otporu prema vremenu u kojem jesam, ipak je moje umjetničko kretanje imalo artikulirani poriv za uzvišenim. To je kretanje uvijek nadvladalo suhoparnu potrebu za prepuštanjem isključivo aktivističkim hrvanjima sa stvarnošću.

Usred traumatičnih globalnih i lokalnih događanja koja namjerno generiraju sveopću depresiju, a time i krizu, započeo sam rat s hladnom beživotnošću koja je zavlada u kući mog praprorijekla u Lumbardi, na otoku Korčuli, unoseći silnu energiju u obnavljanje topline i života u njoj. Istovremeno prepustio sam se konačno intenzivnijem boravku u vodi koja me oduvijek krijepi i u kojoj je odrađeni rezultat ipak opipljivo vidljive prirode. Kad u vaterpo-

lo utakmici zabijem gol, sasvim jasno to ugledam i doživim kao dobitak u svakom pogledu. Pri tome ne mislim na sport koji je visoko profesionalne, natjecateljske i komercijalne prirode. Konačno boravak u vodi i spirit plivačkog protoka kroz istu, stanje je bez koje moje tijelo, a i duh i ne bi mogli više egzistirati. U umjetničkoj praksi i refleksiji ne vidim, a ni ne doživljam baš mnogo od sve te čarobnosti, pogotovo posljednjih godina. Uostalom ne osjećam ni minimum elementarne artističke energije bez koje boravak na sceni nema nimalo smisla. Bar meni. Ono što mi je jako važno i čime sam beskrajno zadovoljan neki su ponajbolji moji radovi koji su nastali u energetskim poljima u kojima sam izvodio performanse i rituale daleko od bilo kakve oficijelne likovne scene, festivala, galerije... Jednostavno smatram kako performans ili potreba za umjetničkim izražavanjem može nastati bilo gdje i bilo kad i nije joj neophodna umjetnička refleksija, publika i čitav niz momenata koji takvu prezentaciju po nekima čine isključivo valjanom.

Posebno su mi dragi radovi u kojima je voda bila jedan izuzetni aspekt osobnog artističkog ispunjenja. Pri tome mislim na performans *Viva la revolucion y los cojones del toro*, *Cambio Constante IV*, Zaragoza 2003., *Akcija Kočje*, Žrnovsko Brdo, 1998.-2005... otok Korčula, *Ruža vjetrova*, Porporela i Buža, Dubrovnik 2009.

Jasno mi je da razlozi za pad energije ne leže isključivo u umjetničkoj praksi i refleksiji već u globalno-lokalnom smi-

slu, u vremenu premoći i dominacije malog broja moćnika koje ta energija uopće ne zanima. Posvemašnja vladavina beskrupuloznih finansijskih centara moći ciljano ispražnjava sve sadržaje i mogućnosti, pretvarajući ljudsku vrstu u roblje. Mehanizmi tih centara putem medija, banaka, odnosno podređenih političkih punktova i parazitskih struktura porobljavanja, trebaju zadati konačan udarac u ispiranju i zadnjeg esencijalnog milimetra ljudskog duha. Sva ta devastacija kulturološkog, a posebno umjetničkog humusa izaziva artističke napore koji se brojnim prosvjedima i pobunama logično nadahnjuju aktualizma najrazličitijih aktivističkih intervencija koje su više nego stresne i iscrpljujuće.

Pišem ovo ne kao osoba koja sve to promatra sa strane nego kao netko tko je od početka devedesetih godina bio akter brojnih reakcija, pobuna, prosvjeda, intervencija najprije protiv bestijalnog nasilja na prostoru bivše Jugoslavije, a potom i protiv gramzive i primitivne strukture vlasti pogotovo u lokalnom okruženju dubrovačkog i šire – hrvatskog prostora. Od akcije *Pustinja Slobode* 1990. godine koju sam inicirao i izveo zajedno s Marom Mitrovićem i Slavenom Toljem pa do angažmana u pokretanju akcija usmjerenih protiv projekta Pile i brojnih drugih devastacija povijesnog i kulturnog humusa grada Dubrovnika. Zanimljivo je da sam u svim ovim akcijama bio jedna od vodećih osoba u valu pokretanja, organiziranja istih, a da se zapravo nigdje i ne spominjem kao netko tko je u tome uopće i postojao.

Akcija i prosvjed *Lumini za Pile* 2008. godine, čiji sam također idejni i organizacijski tvorac bio, najveći je prosvjed u povijesti grada Dubrovnika, a ujedno i likovno koncipiran. I tada sam bio ključna osoba u objedinjavanju dobrog dijela dubrovačkih nevladinih udruga. Godinu prije njega prethodio je performans ispred spomenika braniteljima na Pilama

Ready made O-KRUŽENJE

Performance ART, 1991.

Performans O-Kruženje, 1994. Galerija Otok Dubrovnik

Možda je i sama tema izabrala mene kao osobu kojoj najnoviji aktualističko-aktivistički pristup zasjenjuje višu dimenziju i živo kretanje umjetnosti. Taj mi je pristup postao isprazan. Mislim da je poprimio dimenzije više građanskog aktivizma nego artistički artikuliranih akcija.

udruga, a posebno udruge Nazbilj. Na njegovoj amaterskoj koreografiji i kostimografiji mogla bi pozavidjeti i teatarska scena u Hrvatskoj. Intervenciju koju sam izveo u sklopu te iste akcije pod nazivom *Dubravka je slijepa* danas doživljam kao osobnu grešku umjetničkog uklapanja u aktivističke akcije. Naime, na taj je način skroz izgubila na autorskoj individualnosti, a i snazi izvedbe. Jednostavno se utopila u aktivističkom hepeningu. Intervencija je tako poprimila karakteristike banalne aktivističke prisutnosti. Intervencija *Dubravka je slijepa*, navlačenjem crne kukuljice na glavu Rendićevog spomenika Gundulića, referirala se na plansko pustošenje i devastaciju Dubrovnika i njegovog prostora, a i ljudi. Obraćala se i tadašnjoj gradonačelnici Dubrovnika, Dubravki Šuici koju je Grdoman iz Gundulićeve Dubravke potpuno opsjeo te tako više ni ne vidi Dubravu, a Dubravka se potpuno slijepa predala Grdomanu.

Ipak sve to vrijeme bez obzira na pauzu koju sam si dao posljednje dvije godine, nije rezultiralo gubljenjem kontinuiteta u osobnoj umjetničkoj praksi, osobito kad je riječ o životnom projektu nazvanom već u samom startu *O-KRUŽENJE*. Naime, projekt *O-KRUŽENJE* neraskidivo je povezan s vremenom osjećanja, naslućivanja prije početka i s početkom rata u Hrvatskoj 1990.-1991. godine, a nastavlja se i do danas. Također nastaje i sa stasjanjem Art Radionice Lazareti. Projekt *O-KRUŽENJE* je zapravo životni projekt. Od pronalazača *ready madea*, nagorene posteljine i ručnika u hotelu Imperial nazvanom *O-KRU-*

ŽENJE, slijedi performans *O-KRUŽENJE*, galerija Otok, 1994., zatim izložba *O-KRUŽENJE*, galerija Otok i galerija PM Zagreb, 1995., Umjetnička Galerija Dubrovnik 1996. U New Yorku sam 2002. godine objesio sedmometersko platno u galeriji New House Center for Contemporary Art na koje sam zalijepio *ready madeove O-KRUŽENJE* i na vrhu platna napisao New York 2001., a na dnu Dubrovnik 1991. Prisutnoj publici objašnjavao sam svoj rad kao reakciju na nasilje koje se dogodilo nad Dubrovnikom deset godina prije udara na WTC. Smatrao sam da je nakon nepostojanja reakcije i zaustavljanja granatiranja jednog od najvećih bisera svjetske baštine u ovom svijetu sve moguće pa i stravični teroristički čin napada na Twinse. Životni i artistski projekt se nastavio sam po sebi obnovom i devastacijom hotela Imperial i ulaskom istog hotela u lanac hotela Hilton. Novu posteljinu i ručnike danas kombiniram s *ready madeovima O-KRUŽENJE* izražavajući svu ironiju jedne jalove tranzicije. Tako nastaje performans *Imperial-Hilton* 2007., Lazareti Dubrovnik, izložba *O-KRUŽENJE*, *Imperial-Hilton* 2008., Galerija Otok i konačno formiranje zastave *Imperial-Hilton*. Zastavu sam trebao podići na tvrđavu Minčetu 2011. godine, u sklopu festivala Perforacije, ali nažalost isti performans i akciju nije dopustilo Društvo prijatelja dubrovačke starine. U kontekstu cijelog procesa izveden je i 2007. godine performans *Ogledalce, ogledalce reci meni tko je...* Isti performans implicira likovni kontinuitet prisutan od početka devedesetih godina kroz radove kao što su *Stablo*, *Pustinja slobode* 1990. godine, osobito serije *O-KRUŽENJE* i instalacije u New Yorku i Splitu pod nazivom *Where is Ground Zero?*, 2002.-2003. godine. Šiljati crni spaljeni čempresi iz Župske šume (*Pustinja slobode*) i posebno *ready made* nagorene posteljine i ručnika pronađenih u hotelu Imperial 1991. godine nakon granatiranja istoga, postaju temelj i smjer daljnjeg kretanja izražavanjem napora, otpora i boli. Performans *Ogledalce, ogledalce reci meni tko je...*, referira se na stalnu sudbinu ponovnog ogledanja u zrcalnom odrazu spaljene rodne zemlje na koju se nadovezuju brojne devastacije gradskih prostora, a kulminaciju doživljava u

Performans *Pomrčina*, 1997. *Public Body*, Zagreb. i 2007., deset godina poslije.

Ogledalce, ogledalce reci meni tko je... Zatim, pored brojnih kolektivnih akcija i hepeninga i prosvjed *Funero Grada* 2008. godine, na kojem sam radio intervenciju *Dubravka je slijepa*. *Funero grada* bio je izuzetno likovno i scensko osmišljen prosvjed od strane objedinjenih dubrovačkih

Performans *Viva la revolucion y los cojones del toro!*, 2003. Zaragoza, Cambio Constante IV.

Akcija *Kočje*, 1998-2006... Žrnovsko brdo, Korčula

Performans *Imperial - Hilton*, 2007., Lazareti Dubrovnik

Performans *Dubravka je slijepa*, u sklopu akcije i hepeninga *Funero Grada* 2008.

Politički centri moći čak imaju i zaklade za civilno društvo koje kao takvo financiraju dok istom društvu gule i posljednje dijelove kože. Primjerice, Hrvatska ima zakladu za civilno društvo koja je pod isključivom paskom države. Sarkastično!

započetom neurbanističkom rješenju trga na Pilama i postavljanju grotesknog spomenika braniteljima nazvanom *Kocka mora*.

Vrijeme prepuno artistske energije unatoč jednom od najvećih nasilja koje se dogodilo krajem stoljeća u prostoru bivše Jugoslavije. Nasilje je bio rezultat stoljetne politike nacionalističko-ekspanzionističke srbijanske političke bulumente. Bjesomučno granatiranje Dubrovnika kao jednog od najvećih bisera svjetske baštine od strane srbo-crnogorskih vojnih horđi danas malo tko i spominje. Zanimljivo je da su naše umjetničke izvedbe, intervencije, performansi tada bili sasvim drukčije prirode nego danas. Mislim da je u posljednje vrijeme naše pokretanje brojnih prosvjeda, pogotovo kada je riječ o angažmanu na organizacijskim pozicijama oduzelo onu bitnu energiju slobode kao jedinog preduvjeta i logike umjetnosti. Kulminacija takvog angažmana evidentna je u novim akcijama Art radionice Lazareti kojoj od početka pripadam. Akcija *Srd je naš* ima sasvim druge dimenzije, od pokretanja isto-

imenog časopisa do žustre građanske inicijative više objedinjenih dubrovačkih udruga. Osim časopisa *Srd je naš* rijetku vrijednu artistsku video akciju izvela je Ivana Penjak Kasavica, *Sakupljačica ljubavi*. Video rad izložen je 2011. godine, u Lazaretima pod nazivom *6 sekundi ljubavi za Srd*. Ipak, akcija *Srd je naš* više se iscrpljuje u građanskoj inicijativi nego u artistskim nastojanjima. Mislim da bi pored mene i drugi umjetnici involvirani u najnoviji hvalevrijedan aktivistički bunt u Dubrovniku mogli potvrditi enormnu količinu unutrašnje gorčine, stresa i iscrpljenosti.

Ipak ništa nije tako iscrpilo i ispraznilo artistsku energiju kao poslijeratna domaća "politička" klika koja dolazi na vlast kao posljedica već spomenutog nasilja, a koja suluđo i nezaustavljivo nastavlja nasiljem primitivne, politkantske prakse zaslijepljena ispraznim materijalističko-komercijalnim planom koji čovjeka pretvara u robu najniže kvalitete. Kada se tome pridoda vrijeme koje nazivamo vremenom svjetske recesije, onda je svako nastojanje uspostavljanja minimuma kulturološkog plana osuđeno na propast.

Nakon bezbrojnih iskustava spoznao sam i instaliranu zamku koju nazivam aktualno-aktivističkim pristupom u umjetnosti, a koja se najčešće poistovjećuje s razinom prosvjednih i drugih sasvim opravdanih aktivizama. Politički centri moći čak imaju i zaklade za civilno društvo koje je kao takvo financiraju dok istom društvu gule i

Performans *Ruža Vjetrova*, 2009., Porporela-Buža

Pustinja slobode, Maro Mitrović, Slaven Tolj, Božidar Jurjević

Pukovnik Kurtz: *Da li ste ikad razmišljali o potpunoj slobodi, odbacivanju tuđih mišljenja, čak i svojeg vlastitog?*

posljednje dijelove kože. Primjerice, Hrvatska ima zakladu za civilno društvo koja je pod isključivom paskom države. Sarkastično!

Netko će reći kako nam ništa drugo ne preostaje nego aktivistički stampedo. Istina, nemamo čak ni minimum materijalnih mogućnosti, a društvo oko nas logično zanima samo sušto preživljavanje. Ujedno živimo u vremenu instaliranog terorizma svake vrste. Ipak vrijeme osobne umjetničke i stvaralačke praznine koje je u mom slučaju prethodilo, bilo je vrijeme osobne obnove energije. Uz nesnošljive tegobe stvaralaštva donijelo mi je uz neprekidno žustro kretanje osobito kroz vodu i raj osobnog mikrokozmosa neke nove impulse. Osjećam poriv za potpunom slobodom. Želim odbaciti bilo kakve smjernice nametnutih umjetničkih pokreta i pristupa koji ionako već duže vrijeme egzistiraju kao zatvoreni krugovi.

Prisjećam se scene iz filma *Apokalipsa danas* Francisa Forda Coppole u kojem odmetnuti pukovnik Kurtz (Marlon Brando) pita satnika Willarda koji ga je po zadatku došao ubiti, dok vodom zalijeva svoju monumentalnu glavu: *Da li ste ikad razmišljali o potpunoj slobodi, odbacivanju tuđih mišljenja, čak i svojeg vlastitog?*

Mislim da je to ujedno i moj novi performans i smjer kretanja, a iz vode ne izlazim ni pod koju cijenu.